

MEMORIALISTICĂ

Ion Dumitrescu

Filele mele de calendar

Luni 9 martie 1987

Iarna m-adună de pe stradă, de pe cheiul gârlei, din Grădină și mă ține în casă. Petrec ceasuri mohorâte lângă masa de scris, scotocindu-mi gândurile și arhivele. Multe, puține, nu le-am dat încă de fund.

Micile mele întâmplări îmi sunt mai scumpe decât bătăliile lui Alexandru Machedon cu Por Împărat sau victoriile lui Napoleon. Așa sunt eu făcut. Nimic din ce e omenesc nu-mi e străin...

Scotocind, dau peste fel și fel de lucruri pe care le uitasem, dintre care unele nu mi se par lipsite de interes, cum bunăoară interviul acordat în 1967 unui gazetar și care începe așa:

„Compozitorul Ion Dumitrescu este un interlocutor extrem de dificil. Mobilitatea conversației sale, precizia cu care revine la obiectul discuției, după o divagație extrem de interesantă, repezițiunea cu care trece de la un subiect la altul, pentru a reveni apoi la ideea generatoare a dialogului, ne fac să credem că rândurile de față nu sunt decât o reprezentare destul de infidelă a unei convorbiri ce putea continua încă multă vreme plină de neprevăzut“...

Desigur că gazetarul exagerează, dar, în fond, are dreptate. Oi fi un interlocutor „extrem de dificil“ pentru un gazetar, dar mai dificil sunt când stau de vorbă cu mine. Gândurile aleargă pe coclauri neprevăzute, de-abia le adun...

Și-acum, vreau un interlocutor, o temă, ca să divaghez oleacă. Pixul și hârtia sunt gata. Aștept... Și:

Ilinca mi-aduce un caiet tipărit de Muzeul Literaturii Române. Uniunea Scriitorilor a serbat ieri Ziua Femeii. Și-a invitat membrele și pe Ilinca să le cânte.

Printre darurile primite a fost un *Manuscriptum*: Blaga, Vasile Voiculescu, Vladimir Streinu, Gala Galaction, Liviu Rebreanu - amintiri, confidențe, portretizări.

Am zăbovit la fiecare, dar la Rebreanu m-am oprit. Am simțit că mă prinde febra amintirilor. Mi-am adus aminte de Teatru, de anii petrecuți lângă scenă, de actori, de directorul Liviu Rebreanu, care, în după-amiaza aceea, mi-a-ntins mâna, m-a privit adânc și m-a-ndrăgit.

Din interferențele care au urmat timp de câțiva ani buni, am rămas cu imaginea luminoasă a omului pe care de atunci îl port în inimă și de care mi-amintesc cu emoție.

După răzmerița legionară din ianuarie 1941, lucrurile se limpezeau. Dar războiul bătea plinul, mizeria rânjea la fiecare colț de stradă. Cuibul verde de la Radio ne pusese pe toți la ușă. Deși cel mai tânăr și neînsemnat, mă socoteam alături de Rogalski, de Alfred Alessandrescu, de Vasile Voiculescu. Mă numiseră dirijorul corului de copii, dar nici n-am apucat să fac măcar o repetiție, când, într-o dimineață, un camarad cu diagonală și pistol m-a poftit să nu mai calc în Radio. Mă văzuseră, pasă-mi-te, în compania lui Rogalski. Cu el fusese mai nostim: într-o altă dimineață, l-a găsit pe Filionescu în scaunul lui:

- „Dragă Toto, de azi eu rămân aici și tu te duci la plimbare!“

S-a plimbat Toto câteva luni, iar după ce a trecut uraganul, s-a-ntors la locul lui. Eu nu mai râvneam corul de copii, iar îngerul protector îmi găsisse o altă întrebuințare: dirijor și compozitor la Teatrul Național.

Așa se făcea că, în după-amiaza aceea, ne aflam la ușa directorului Rebreanu.

Rogalski ținuse să mă prezinte. În 1938 îmi dirijase prima suită simfonică, în 1940 pe cea de a doua. A fost cel mai entuziast și eficient suporter al începuturilor mele. Lui îi datorez avânturile, speranțele, încrederea în mine, bucuria meseriei, armele tinereții pentru bătăliile de mai târziu. Aș putea să-l uit vreodată?

Unde strada Câmpineanu începea să urce spre Calea Victoriei, făcea un cot la stânga. În colț cu Sfântul Ionică era restaurantul **Caraiman**, după care, mai sus, venea o curte cu poartă de fier și gheretă. Curtea ducea la atelierele de tâmplărie ale Teatrului, iar în gheretă păzea Costică. La bombardamentul din august '44, ghereta - fără Costică - a zburat dincolo de **Caraiman**.

Pe stânga, în celălalt colț, se deschidea întâi un pasaj cu o scară, apoi un acvarium, o anticărie și un șir de prăvălii, printre care se ajungea în Calea Victoriei. Dincolo de pasaj venea berăria **Viticola**, vad al teatraliștilor de vizavi. Război, război - dar un crenvurșt, un cartof fiert, o halbă tot se mai găseau.

Drept în față, era intrarea în Teatru, cea mai solicitată și mai zgâlțâită ușă dintre uși. Veche, nevopsită, cu geamul murdar, se deschidea în capul unei scări de lemn tocită de multele și feluritele pingele, de-a lungul anilor. Pe aici intrau actorii, regizorii, funcționarii și directorul. Tot pe scara asta se încrușișau, urcând și coborând, șirurile nesfârșite de musafiri, cu treabă și fără treabă. Mai ales că Liviu Rebreanu era, în același timp, și director general al Teatrelor și Operelor, iar actorii și cântăreții, care diminețile au mai puțin de lucru, făceau un ocol de rutină prin partea locului.

La etaj se deschidea un coridor cu o ușă-n față și-o alta laterală. La prima, care ducea la scenă și cabine, veghea Emil; la cealaltă - Moș Niță; asta era ușa Direcției. Emil era chel, grăsun, bonom și complezent. Moș Niță era scurt, piticos, macrocefal, buzat, cu nasul vânăt. Zbârlit și arțăgos, nu-i intra nimeni în voie. Nu ținea seama de nimeni, nu trecea nimeni peste el. Se șoptea c-ar fi fost bastardul lui Nottara, a cărui caricatură o ghiceai, dacă știai secretul și-l priveai cu atenție.

De-a lungul coridorului se-ndesau, în așteptare, musafirii poftiți și nepoftiți. Conversau, bârfeau, trăgeau cu urechea.

Aici l-am cunoscut într-o zi pe Franga. Sosise proaspăt din Algeria. După ce vânturase lumea, poposise pentru un timp în Legiunea Străină. Bronzat, costeliv, avea o figură halucinantă. Începuseră intestinalele să-i dea ghes și, cum auzise de filantropia directorului Rebreanu, a intrat și a întins petiția:

- „Domnule Director, Mizerie! Mizerie! Mizerie! Cu deosebit respect, George Franga“.

Peste câteva zile, a încasat și s-a prezentat, din nou, la ușa directorului:

- „Am venit să vă mulțumesc. Păi, dacă știam că e așa, mai scriam de vreo zece ori „Mizerie!““. Rebreanu îi acordase, în dreptul fiecărei „Mizerii“ câte cinci sute de lei...

Angajat în figurație, Franga trebuia să asiste la toaleta stăpânului, în *Burghezul gentilom*. Cu prosopul de cot și ibricu-n lighean, dărdăia din toate încheieturile, în clănțănitul faianței.

- „Băăăă, damblagiule, ieși afară! Să intre altul!“ , a răcnit Soare.

Era gata să rămână fără slujbă, dacă nu da fuga la director.

- „Soare, dragă Soare, ce-ai cu el? Lasă-l așa! Dacă vrei să nu s-audă, pune apă-n lighean!“

Și de-atunci, Franga, cu fiecare intrare, stropea un șiroi, din culise până-n mijlocul scenei, iar spectatorii râdeau cu hohote, convinși că așa era piesa. Râdeam toți, râdea și Soare, a râs și directorul.

Grație trecerii de care se bucura de-acum, bravul Franga a înființat Muzeul Teatrului Național. El a venit cu ideea, lui Rebreanu i-a plăcut, i-a lăsat mână liberă și i-a acordat tot sprijinul. Alerga Franga ca un titirez. Răscoala arhive, poduri, săcăia familiile, moștenitorii, căpăta, plătea. Strânsura lui s-a dovedit de mare folos pentru istoria teatrului românesc.

Cu ocazia asta, și-a tipărit cartea de vizită: „George Franga, directorul Muzeului Teatrului Național“...

Emil avea motive să mă iubească. Băiat sărac, se bucura de orice atenție, cât de neînsemnată. Șansa mea de a deveni mai mărinimos decât alții ținea de-o întâmplare, în care, și de astă dată, a intervenit filantropia directorului.

Când am vrut să intru în atribuțiile șefului de orchestră al Teatrului Național din București, am constatat că n-aveam instrumentiști. Moșțiau ca angajați câteva edecuri: un pianist, pătimaș admirant al lui Bachus, care trebuia trezit în fiecare seară cu sticla de amoniac, un baterist fără timpani, pe care arcușul îl trezea la mârâieli fioroase.

Și-atunci, prima dispoziție luată în calitate de șef intransigent a fost: „Afară cu toți!“ Să angajeze o orchestră de profesioniști, să am pentru cine compune și pe cine dirija...

Dar, a doua zi, Vraca:

- „Păi, ce făcuși, domnule Dumitrescu?... Se poaaaate?“ ...

Agepsina Macri:

- „Vai, domnule Dumitrescu, dumneta, care ești un băiat atât de drăguț!“ ...

Ion Manu:

- „Neicușorule, fii clement pe lumea asta, că pe cealaltă...“

Intransigența mea s-a frânt, însă, în cabinetul directorului:

- „Dragă Dumitrescu, ce-ai cu ei? Lasă-i să câștige o pâine. Ia și alții. Am zis eu că nu-ți dau bani?“

Într-adevăr, n-a zis niciodată așa ceva. La fiecare spectacol se umpleau culisele și fosa de muzicanți. Îmi făceam mendrele cu formațiuni de toate felurile. Cred că n-a rămas instrumentist valid și cu nevoie de bani, care să nu fi cântat sub bagheta mea, în anii binecuvântați ai directoratului lui Rebreanu. Las' că Teatrul înflorea ca niciodată! Două premiere pe săptămână - una la Național, alta la Studio - șezători literare, toate cu muzică. Mă disputau regizorii. Scriam zi și noapte, repetam, dirijam. Câștigau băieții. Le-mpărțeam bani cu sacul. Până și Serafim, zgârcitul administrator, tăcea și plătea. Învățase că dacă se opunea, deschideam ușa cealaltă.

Edecurile nu le-am mai supărat. De la directorul Rebreanu am învățat că, pe lângă cei tari, au și cei nevoiași dreptul să trăiască.

Pentru arcușul înțepenit al domnișoarei violonceliste găsisem soluția: scriam special coarde libere, note lungi, tremolo-uri, pauze, câte-un pizzicato... Recunoscătoare, la fiecare salariu mă onora cu o cravată, pe care i-o treceam lui Emil, puțin arătos la surtuc, dar dandy la cravate...

Să ne-ntoarcem la ușa directorului, în dup'-amiaza aceea. Moș Niță a apăsat clanța și-am pătruns într-un antreu cu o altă ușă, la care veghea Radu Vasilescu. Sprinten, volubil, simpatic, fusese ofițer, acum era șef de cabinet și speaker sportiv - vestitul Radu, căruia-i mergea gura-n microfon, ca vârtelnița.

Directorul a apărut în prag, umplând ușa: un uriaș cu ochi albaștri și șvilța de păr blond pieptănată-ntr-o parte, elegant, zâmbitor, amabil, „mai jid ca tăți și fain bărbat“, ne-a strâns mâinile și ne-a pofit înăuntru, parcă ne cunoșteam de când lumea. Eu îl vedeam pentru prima oară, el la fel pe mine.

M-a măsurat, m-a cercetat, am simțit că mă place, mă iubește. Rogalski mă lăuda, el se-ntorcea și mă scruta cu simpatie. Într-un sfert de oră eram angajat, și angajat am rămas până în 1947.

Din scurta discuție pe care-am purtat-o atunci, mi-am dat seama că era un sensibil iubitor de muzică. Spectacolele de operă și concertele nu-i erau străine. În Teatru, asista la repetițiile cu muzică, asculta și mă prindea la discuții. O dată, la *Legenda funiștilor*, mi-a fredonat un motiv:

- „Ai vrut să faci aluzie la *Lohengrin*?... Nu zic că nu se potrivește“ ...

Am roșit, fiindcă avea dreptate și i-am simțit delicatețea.

- „Să știi că și în capul meu, când pun condeiul pe hârtie, bâzâie fel de fel de reminiscențe. Lupta cea mai mare o dau cu ele“ ...

Profesorul Ion Petrovici, ministru al Culturii, prezentase Teatrului poemul dramatic *O sărutare* - un paj, o castelană, un cavaler, invocații la lună, amor neîmpărțășit, dramă... Soare Z. Soare, care regiza și care de obicei confunda flautul cu trombonul, începuse să mă aprecieze.

- „Domnule, ai grijă! Ministrul e un bun muzicant!“

Poemul romantic se preta la ilustrație muzicală și i-am dat drumul. Corzi, harpă, corni... Nici Critico, nici Lilly Carandino, nici Eliza Petrăchescu nu mai voiau să repete fără muzică.

- „După ce m-am învățat cu orchestra, am impresia că declam în gol, că sunt ridicolă“, mi-a zis Eliza.

I-a plăcut și lui Soare, și ministrului, dar mai ales directorului. M-au felicitat, iar profesorul de filosofie a ținut să ne facă o prelegere despre muzică. Nu le spunea însă pe toate pe placul meu și, după câte observam, nici pe placul directorului. Cum eram băiat vioi, nu m-am sfiit să intervin de câteva ori.

- „Dragă Dumitrescu“, mi-a zis directorul când am rămas singuri, „gând la gând“; și, pentru muzică, m-am ales cu o primă copioasă.

La întâi septembrie 1944, în pragul unei alte lumi, unei alte epoci, odată cu Teatrul din Calea Victoriei, Liviu Rebreanu murea. Păcat, mare păcat!

Am lăcrămat atunci toți - și actorii, și regizorii, și recuziterii, și cabinierii, și eu - după omul care m-a iubit, mi-a stimat talentul, și de la care am învățat iubirea de oameni...

- „Bunule uriaș cu ochi albaștri, de peste anii care au trecut ca ziua de ieri, primește gândurile mele sfinte!“...

Duminică 31 ianuarie 1993

Ca să ajungi la supremul titlu de „pensionar“ - să zicem „profesor universitar emerit pensionar“ -, câte etape trebuie să parcurgi, prin câte vămi trebuie să treci, ce titluri trebuie să obții!... Timp de patruzeci de ani am trecut prin toate, le-am obținut pe toate și, parcă zburând cu vântul, m-am pomenit pensionar.

Ca ieri mă văd susținând concursul și obținând catedra de Teorie-Solfegiu, vacantă prin pensionarea lui Faust Nicolescu. Aveam treizeci de ani, eram tânăr, gâlgâiam de entuziasm, lumea - câtă era și cum era atunci în plin război - era a mea, mizeria nu mă atingea, viitoru-mi surâdea, oamenii mă-mbrățișau, studenții mă iubeau, bolteam planuri mărețe pentru muzica românească, pentru învățământul muzical, pentru viața-mi puțintică, pe care o vedeam înfiripându-se.

După trei ani am primit definitivarea prin decret regal; semnam condica de prezență și mă țineam la casierie alături de Jora, Cuclin, Chirescu, Breazul, Andricu, Florica Musicescu, Prunner, Romulus Vrăbiescu, Stroescu, Aurelia Cionca, Alice Voinescu, Ion Manolescu, Mița Filotti... Eram mezinul cancelariei profesorilor și al consiliilor.

Au venit apoi „tovarășii“, iar la reforma din 1948, în loc de profesor titular definitiv, m-am pomenit conferențiar la o catedră de Armonie.

- „Spune mersi că te-am ținut“ - mi-a zis decanul proptit în ușa. „Altora le-am dat calea-valea“...

De-acum mă strecuram sfios în cancelarie și făceam coadă la casierie. Iar când a mai crăpat gheața și-au mijit ghiociei de sub nămeți, am redevenit profesor și - să nu vă vie

să credeți - decan al Facultății de Compoziție-Pedagogie, onoare care nu m-a ținut mult. Dând altora rând, am primit sarcini mai importante.

Apoi, gradațiile s-au succedat, am ajuns șef de catedră - și, după 25 de ani, a sosit „Atestarea“ - treaptă importantă -, recunoașterea în grad superior a calității de profesor.

Devenit membru în Comisia Superioară de Diplome, am asistat la propria-mi ceremonie a Atestării:

Eram trei în lot: Mihail Jora, Paul Constantinescu și Ion Dumitrescu. Dosarele întocmite de conducerea Conservatorului - șeful de Cadre având partea lui copioasă - se aflau pe masa ministrului - președintele comisiei. Așteptam să fie citite, discutate și votate.

S-a început cu referatele de cadre. La citire am auzit ce nu mai auzisem de multă vreme: Jora era latifundiarul reacționar, cosmopolit, formalist, atonal, decadent, dușman al clasei muncitoare, cumnat cu Gafencu, monarhist; Paul era legionar, autor de oratorii bisericești și de opere decadente cu personaje negative, disonant, formalist, dușman al melodiei, profanator al folclorului; Ion Dumitrescu era fiu de chiabur, teolog, mistic, reacționar periculos, dușman al muzicii cu program și al realismului socialist...

A fost întâi o stupeoare generală, apoi un hohot de râs. L-a declanșat ministrul și s-a-ntins în adunarea celor 60 de membri, floarea universităților și institutelor de învățământ superior din țară. Au luat cuvântul, elogiindu-ne, Ralea, Vianu, Călinescu, Giurescu, Burghela, Milcu, Chirescu, Breazul și încă... Am găsit însemnările. La votare, unul singur a dat contra: Iorgu Iordan.

Noroc că președintele era Murgulescu, noroc că Jora era academician și Artist al Poporului, noroc că Paul era laureat, emerit, că eu eram președintele Uniunii Compozitorilor! Zic, noroc, pentru că dacă n-am fi fost ce eram, o nimeream strâmb toți trei, după zeci de ani în învățământ.

Referatele fuseseră întocmite de șeful cadrelor, în baza referințelor care se practicau în jurul anului 1950. Rectorul - a declarat - le semnase fără să le citească.

Odată cu Atestarea am primit și Gradația de Merit, apoi titlul de Emerit, iar când pășeam în cel de al patruzecilea an de necurmată activitate didactică, am fost onorat, cum ziceam la început, cu titlul de „pensionar“: suprema și ultima distincție. Iar de-atunci, pensionar am rămas - uitați-vă la mine -, neclintit, neîntrebat, nederanjat - credincios băncii de sub castan...

„Cât ești în treabă, toți te-ntreabă; când nu mai ești în treabă, nimeni nu te-ntreabă“.